

Çin'in Enerji Güvenliği Bağlamında Kafkasya ve Orta Asya Politikası

Asst. Prof. Dr. Özlem Arzu Azer (Kadir Has University, Turkey)

The Central Asia and Caucasia Politics of China in the Context of Energy Security

Abstract

After the dissolution of Soviet Union, the geo-strategical importance of Caucasia, the Central Asia and the Black Sea region increased fastly. This transition period had been difficult while central planned economies had transformed into free market economies and meet capitalism. Geo-strategic importance of the region increased for the West and Russia as well as some countries as China due to the oil and gas resources besides being transit countries of the energy pipelines. The Central Asia, Caucasia and the Black Sea Region had been so important because the region owns rich natural resources and pipelines as well as being a door to Afghanistan and the exit to the Black Sea. During Post Cold-War era, the region became a chess table for imperial countries. While USA and Russia had been playing hegemony game in this region, some other countries as China had been investing silently in important areas. The investments of China in the region are actually so invincible. In this paper, it will be analysed the investments of China in this region and its economically and political interest in Caucasia and the Central Asia.

JEL codes: F21, F59, P20

1 Giriş

1978 yılında Çin Komünist Partisi'nin lideri Deng Xiaoping'in iktidara geçmesiyle 'ekonomik kalkınma' ve 'uluslararası toplumla bütünleşme' ekseninde bir politika yürütülmeye başlanmıştır (Li, 2004). 1979 yılında başlayan piyasa ekonomisine geçiş reformlarının yapıldığı modernizasyon programını, 1985 yılında küresel dünyaya entegrasyon politikalarıyla pekiştiren Çin, ekonomisini yabancı sermayeye açarak kalkınma hamlesini ileri boyutta gerçekleştirmiştir. Çin'i kapalı bir ekonomi sisteminden dışa açık ve piyasa ekonomisine geçişini sağlayan politikaların uygulayıcısı Deng, dış ticaret'in refah yaratarak böylece Çin'de iç çatışmaları önleyici bir ortam yaratılacağını öngörmüştür (Friedman, 2009: s.127).

Dünya ekonomisi büyüme oranlarına göre, yüksek büyüme oranlarını istikrarla sürdürmekte olan Çin, ekonomik büyümesinin kaldıraç etkisiyle askeri ve enerji güvenliği alanlarında da derinden ve kayda değer bir ilerleme sağlamakta ve yeniden yükselişe geçmektedir.

Kapalı bir ekonomiden yabancı sermayeyi çeken cazip bir ekonomiye dönüşen Çin, 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne katılmasıyla, örgütün gerektirdiği yapısal değişiklikleri gerçekleştirerek küreselleşmeye entegrasyon yolunda büyük bir hamle yapmıştır. Bununla birlikte, ucuz işgücü pazarının cazibesıyla yabancı yatırım çekerek üretimini artıran Çin'in önüne bazı yaptırımlar konularak, tekstil ve giyim sektöründe kotalar konularak ticaretine kısıtlamalar getirilmesine rağmen büyümesini sürdürmüş ve 2010 yılında dünya tekstil ve giyim ihracatında ilk sırada yer almıştır. Dünya Ticaret Örgütü'nün 2011 yılı verilerine göre, dünya mal ihracatında % 10,4'lük payla ve 1.899 milyar USD ile ilk sırada yer alan Çin, dünya mal ithalatında da 1.743 milyar USD ile ve % 9,5'lük payıyla ABD'yi takiben ikinci sırada yer almaktadır (International Trade Statistics 2011). Aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi, Çin'in mal ticareti ikili ilişkilerinde ihracat anlamında birçok ülkenin ilk sırasında bulunmaktadır. Örneğin, ABD mal ithalatının % 18,4'ünü, AB mal ithalatının % 7'sini ve Japonya mal ithalatının % 21,5'ünü Çin'den gerçekleştirmekte ve Çin, ABD ve Japonya'nın ithalat sıralamasında ilk sırada yer almaktadır. Özellikle Japonya ile hem ihracat hem de ithalat anlamında karşılıklı ilişkilerinin bağımlı bir yapıda olduğu görülmektedir.

Çin'in Mal İhraç Ettiği Ülkelerden Bazıları (2011; milyar, USD)				Çin'in Mal İthal Ettiği Ülkelerden Bazıları (2011; milyar, USD)			
Ülke	Tutar	%	Sıralama	Ülke	Tutar	%	Sıralama
ABD	325.011	17,1	1	ABD	123.124	7,1	3
AB	356.227	18,8	3	AB	211.161	12,1	9
Japonya	148.269	7,8	1	Japonya	194.568	11,2	1

Tablo 1: Çin'in Dünya Mal Ticaretinde İkili İlişkileri, 2011 **Kaynak:** Uluslararası Ticaret Merkezi, Ticaret Haritası

Ayrıca, 2011 yılsonu itibarıyla 3,18 trilyon USD tutarında döviz rezerviyle (Bloomberg, 2012) dünyada en yüksek döviz rezervine sahip olan Çin'in elindeki 1,17 trilyon tutarındaki Amerikan devlet tahvilleri de (Reuters) dikkate alındığında Çin ve ABD'nin karşılıklı bağımlılık teorisi paralelinde herhangi birindeki ekonomik zafiyet

diğerini de etkileyecektir. Karşılıklı Bağımlılık Teorisi'ne (Keohane&Nye, 1989) göre, devletlerin etki ve güçleri içinde buldukları bağımlı ilişkilere ve bunun derecesi bağılı olup savaş her iki taraf için de bağılı olunan ilişkinin derecesi oranında yüksek maliyet ve zarara yol açacağından kaçınılması gerekmektedir.

Çin, ABD'nin sadece en büyük borç vereni değil, aynı zamanda en büyük ithalat gerçekleştirdiği ülkedir (Ebeling, 2012). ABD'nin, Amerikan tahvili alımını kolaylaştırmak adına dünyada sadece Çin'e Wall Street'i atlayarak doğrudan Amerikan Hazinesi'nden alışı izni vermesi (Reuters, 2012) bu bağımlılığın sürdürülmesindeki niyetini ve Çin'e finansal ihtiyacını da göstermektedir.

Ekonomik kalkınma hamlesiyle başlayan süreç enerji güvenliği alanındaki hamlelerle devam ederek Çin'i, ABD, Rusya, AB karşısında büyük bir güç olarak çıkartmaktadır. Bununla birlikte, 'Barışçıl Kalkınma' politikası sürdüren Çin, çatışmacı dış politikadan uzak durarak ekonomik kalkınmasının sürdürülebilirliğini sağlamaktadır (Brzezinski, 2005, s:31). Mearsheimer'ın (2005, s.31) tezine göre ise, Çin'in ABD ile güvenlik temelli yoğun bir rekabete girmesi kaçınılmaz gözükmektedir.

1.331.460'lık nüfusuyla dünya nüfusunun % 19,6'sını oluşturan Çin, iç talep artışı ve büyümenin gerektirdiği enerji ihtiyacını bünyesinden sağlayamamakta ve gelecekte öngörülen büyüme oranlarında sağlayamayacağından enerji güvenliği alanında Afrika, Kafkasya ve Orta Asya Bölgeleri'nde yatırım ağı kurmaya başlamış ve bu anlamda dikkate değer bir ilerleme katedmiştir.

2 'Yumuşak Güç' Politikalarıyla Küresel Güç Olabilmek

Çin enerji alanındaki yatırımlarıyla hem kendi enerji güvenliğini sağlarken, diğer yandan bölgede yatırımları vasıtasıyla hâkimiyet kurarak, AB, ABD gibi bölgede çıkarları olan ülkelerin karşısına 'yükselen küresel bir güç' olarak çıkmaktadır. Zira, yatırımlarının enerji üzerinde yoğunlaşması bu alanda hareket kabiliyetini geliştirmekte ve böylece 'yumuşak güç' stratejisiyle hakimiyet alanını geliştirmektedir.

'Yumuşak güç' kavramı politik olarak, 'büyük güç' olma potansiyelinin dinamiği olan 'nüfus edebilme' ve dışsal faktörleri 'yönetme' ve 'etkileme' yetisinin, 'sert güç' kapsayan militarist politikalardan ziyade diplomatik ve dostane yaklaşımlarla sağlanabilmesidir. Klasik anlamda ekonomik ve askeri büyüklüğün stratejik üstünlük ile bütünleştiği 'güç' tanımlamaları; bilgi akışının hızlandığı, devlet dışı aktörlerin içselleştiği, teknolojik örgütlenmelerin yoğunlaştığı 'Bilgi Çağı'nda yetersiz kalmaktadır.

Nye (2004) ilişkisel gücün üç yönünü, değişime hükmedebilmek, gündemi oluşturmak ve tercihleri belirlemek olarak betimlemiştir. Gücün bu üç yönünden en önemlisi hiç kuşkusuz algılamaları, inançları ve tercihleri şekillendirebilmektir. Böylece meşruiyet sağlanmış olacaktır.

Bu kapsamda Çin, dünyaya yayılan 'Konfüçyus Enstitüleri', 2008 Olimpiyatlarının Çin'de yapılması, Güneydoğu Asya'daki komşu ülkelere diplomatik yaklaşımlarıyla 'yumuşak güç' uygulayarak saygınlığını artırmaktadır (Nye, 2004).

Çin'in 'yumuşak güç' stratejisi, ticari ilişkiler ve yatırımlar dışında özel faizli finansman sağlayarak, insani yardım ve bağışlarda bulunarak gerçekleşmektedir. Böylece güven kazanan Çin, stratejisini uyguladığı ülke için kaybedilmemesi gereken ticari veya politik bir müttefik konumuna gelmektedir. Ekonomik büyümesiyle yaptığı hamlelerle bölge ülkeleri için model ülke olan Çin, böylece 'yumuşak güç' stratejisini başarıyla uygularken diplomatik olarak da güç kazanmaktadır (Huang, 2006: s.78). İşgalci bir hegemonya politikası yerine korumacı bir politika uygulayarak hegemonyasını kurmaktadır.

Çin'in artan enerji ihtiyacı paralelinde, öncelikli ulusal çıkarlarından olan enerji güvenliğinin sağlanması, enerji kaynaklarına sahip ve transit ülkelerin bulunduğu hedef bölgelerde gerek NATO gibi uluslar-üstü kurumlar, gerek de ABD, AB gibi ekonomik ve politik çıkarları bölgede yoğunlaşan Batı'ya karşı bir güç oluşturmak amacıyla Çin, 1996 yılında Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile birlikte Şanghay İşbirliği Örgütü'nün kurulmasına öncülük etmiş, 2001 yılında Özbekistan da örgüte katılmıştır.

Öte yandan, sıkı ticaret bağlarıyla ABD ile çıkar birliğine sahip olmasından dolayı ABD ile iyi ilişkiler içinde olması gerektiği gibi aynı şekilde ithalat sıralamasında birinci sırada olduğu AB için de aynı durum geçerlidir. 'Barışçıl Kalkınma' stratejisi bir anlamda dünya ticaretindeki konumunun sürdürülebilirliği açısından bir zorunluluk teşkil etmektedir. 'Barışçıl Yükseliş' teorisine göre, tarihte savaştaki üstünlükleriyle hâkimiyet sağlayan büyük güçlerin aksine Çin, ticari ve finansal anlamda sağladığı ekonomik bağlar sayesinde savaş ve çatışmadan kaçınmayı gerektiren bir sistemde ortaklarıyla birlikte yükselecektir (Tellis, 2005: s.36). Kissinger modeline göre ise, Çin ile ticaret yapılarak bir anlamda uzlaşma ortamı yaratılarak Çin'in durdurulması mümkündür (Yılmaz, 2008: s.83).

Askeri güç olarak da daha kuvvetli bir duruma gelen Çin'in, SIPRI'nin 2011 yılı verilerine göre, askeri harcama sıralamasında 143 milyar USD ile 711 milyar USD askeri bütçeli ABD'yi takip etmektedir (SIPRI, 2012 Yearbook, Military Expenditures). 2011 yılı dünya askeri harcamalarının toplamının 1.738 milyar USD olduğu düşünüldüğünde, Çin bu harcamanın % 8'ini gerçekleştirmiştir. Yıllık artış oranı % 6,7 olarak gerçekleşen ve GSYİH'ya oranı ortalama % 2 civarında yıllar bazında seyreden Çin, askeri harcamalarda ikinci ülke, silah ticaretinde ise dünyada 6.ülke konumunda olma sürdüremektedir.

2007-2011 yılları arasında Asya ülkelerinin öncülük ettiği silah ticaretinde % 5'lik payıyla üçüncü sırada olan Çin'in silah ticaretinde ağırlığının ithalattan ihracat döndüğü görülmektedir. Bunun arkasındaki etken ise silah sanayinde gelişmeler kaydetmesi ve ihracat ağırlıklı bir pazara dönüşmesindedir. İhracat artışıdaki en önemli sebep ise, Hindistan karşısında stratejik ortağı sayılan Pakistan'ın Çin'den silah alımını artırmış olmasıdır (Holtom, 2012). Bugün dünyada silah üretiminde altıncı sırada yer almaktadır. Görüldüğü gibi, Çin ekonomik kalkınmasını askeri anlamda da göstererek hem askeri güç olarak, hem de askeri üretim olarak güçlenmiştir. Çin'in askeri gücünün kuvvetlenmesinin arka planında zorunlu veya stratejik olarak edindiği yeni misyon ve savaş alanları bulunmaktadır. Çin'in askeri gücü ve kapasitesinin yetersiz kaldığı 2008 Sincan depremi, Pekin Olimpiyatları, Sudan'daki iç çatışma, Tibet ve Sincan'daki gerginlik Çin ordusuna yeni misyon ve savaş alanları açmıştır (Miller, 2008: s.2). Çin,1990'lı yıllardan beri Birleşmiş Milletler Barış Gücüne değişik hizmetler vermiş olan Çin Özgürlük Ordusu (PLA) ile bugün dünyada 12.en geniş barış gücüne sahip ülke konumundadır (Miller, 2008: s.2).

Böylece artan askeri gücüyle Çin, sadece ekonomik güç değil, aynı zamanda askeri ve güvenlik anlamında da küresel bir güç olma stratejisini sürdürmektedir. Dünyanın sayılı nükleer güçlerinden olan Çin, geniş pazar imkânlarına sahip olması ve ekonomik kalkınmasıyla bölgesindeki en önemli güç merkezi olmuştur (Yılmaz, 2008: s.84).

Nükleer güç anlamında da Çin, içinde başta ABD olmak üzere Rusya, İngiltere, Fransa, Hindistan, Pakistan ve İsrail'in de bulunduğu dünya'da önde gelen 8 ülke içinde yer almaktadır (SIPRI, 2011). Çin'in faaliyette olan 14 nükleer güç reaktörü yanında yapım aşamasında olan 25 nükleer güç reaktörü bulunmaktadır (World Nuclear Association).

	Konuşlandırılmış Savaş Başlıkları	Diğer Savaş Başlıkları	Toplam
ABD	2150	6350	8500
Rusya	2427	8570	11000
UK	160	65	225
Fransa	290	10	300
Çin		200	240
Hindistan		80-100	80-100
Pakistan		90-100	90-100
İsrail		80	80
Toplam	5027	15500	20530

Tablo 2: Dünyadaki Nükleer Güçler, 2011 Kaynak: SIPRI

Büyük güç olmanın iki ayağı 'ekonomik' ve 'askeri' olarak güçlü olmak zorunluluğu olduğundan dünyanın önde gelen ekonomik büyüklüğüne sahip olunması yeterli olmayıp, bunu aynı zamanda konvansiyonel ve nükleer olarak da 'caydırıcı güce' sahip olarak bütünlemek gereklidir. Bu çerçevede, Çin'in nükleer silah deposu alanında beşinci sırada olması, askeri olarak 'büyük güç' olma niyetini ortaya koymaktadır.

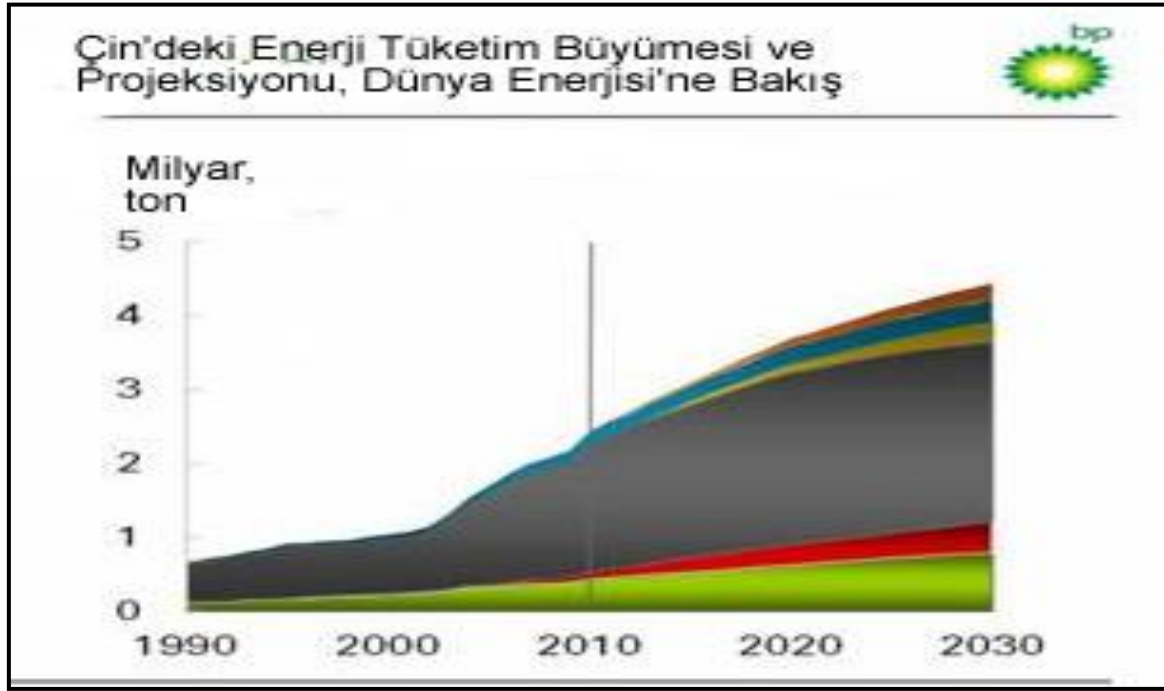
3 Güç Savaşlarının Odağındaki Kafkasya ile Orta Asya ve Çin'in Oyundaki Rolü

Yıllar bazında % 9,6 (2008), % 9,1 (2009), % 10,3 (2010) (World Trade Report 2011) oranlarında ekonomik büyümesini sürdüren Çin, dünya ortalamaları üstündeki büyüme hızı ile halen ekonomik büyümesine devam etmektedir. Uygulanan politikalarla yabancı sermayeyi çekmeyi başarmış ve hızlı büyümesinin temelini de böylece oluşturmuştur. Büyümenin sürekliliğinin sağlanması ve büyümenin getirdiği artan enerji ihtiyacı, Çin'i enerji kaynaklarını geliştirme ve dış dünya da enerji ihtiyacını karşılayacak enerji yatırımları yapmasına yol açmıştır. Çin'in artan ekonomik büyümesine paralel olarak enerji ithalatı hızla artmaktadır.

Uluslararası Enerji Ajansı 2009 verilerine göre, dünya ham petrol ithalatındaki payı % 9,9 olan Çin, 2010 verilerine göre dünya ham petrolünün % 5'ini ürettiği halde, 199 milyon ton ham petrol ithalatı ile ithalatı 500 milyon ton olan ABD'den sonra dünya ham petrol ithalatında ikinci sırada yer almaktadır (International Energy Agency,2011:s.11). Dünya enerji tüketiminde Çin ilk sırada gelmektedir. Çin için enerji güvenliğinin sağlanması en önemli ulusal çıkarlarından biridir.

BP'nin 'Energy Outlook 2030' projeksiyonuna göre, Çin 2030 yılında dünyanın ekonomisi en büyük olan ve en çok enerji tüketen ülkesi olup, Hindistan ile birlikte dünya nüfusunun % 35'ine sahip olacaklar (BP: Energy Outlook 2030).

Grafik 1'de, BP'nin projeksiyonuna göre Çin'in 2030 enerji tüketim büyüme grafiğinde, Çin'in tüm enerji kaynağı türlerindeki tüketim artışı net olarak görülmektedir.

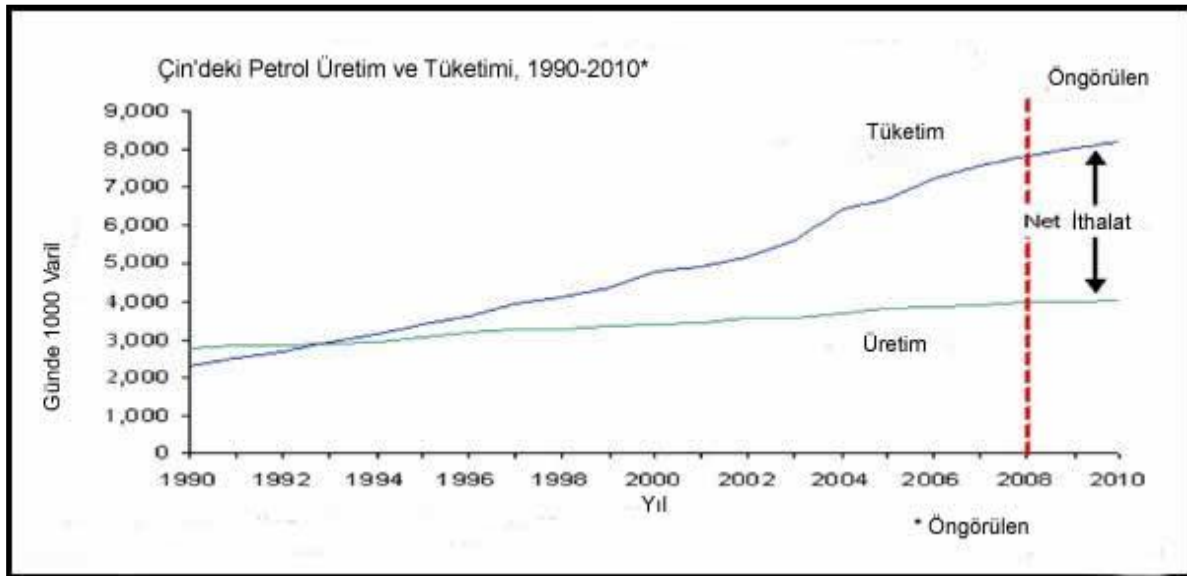
Şekil 1: BP'nin Çin'deki Enerji Tüketim Büyüme Projeksiyonu **Kaynak:** BP,2012. Dünya Enerjisi'ne Bakış 2030.

Uluslararası Enerji Ajansı'nın yapılan projeksiyon sonucuna göre; Çin'in doğalgaz talebi 2010-2035 yılları arasında yıllık ortalama % 7 artış gösterecek ve 2035 yılında dünya doğalgaz talebinin % 11,6'sı Çin'den gelecektir.

	2010	2020	2035	2010-2035 Ortalama yıllık büyüme oranı
Dünya	3.271	3.982	5.112	% 1,8
ABD	680	717	787	% 0,6
AB	547	592	644	% 0,7
Çin	110	323	593	% 7,0

Tablo 3: Seçilen Ülkelerin Doğalgaz Talebi Projeksiyonu, 2010-2035 (milyar kubik metre) **Kaynak:** Uluslararası Enerji Ajansı, Dünya Enerjisine Bakış 2012: Doğalgaz'ın Altın Çağı için Altın Kurallar, s.78

Grafik 2'de görüldüğü gibi, Çin 1992 yılından beri petrol üretiminin üzerinde tüketime geçmiştir ve üretim ile tüketim arasındaki makas yıllar itibariyle gittikçe açılmaktadır.

Şekil 2: Çin'in Petrol Üretim ve Tüketimi, 1990-2010* (tahmini) **Kaynak:** Enerji Bilgi Yönetimi, Uluslararası Enerjiye Bakış 2010

Enerji güvenliği, küresel güç olmanın ötesinde enerji fiyatlarını kontrol etmeyi de gerektirmektedir. Çin ekonomik büyümesinin gerektirdiği ve yapılan projeksiyonların öngördüğü enerji ihtiyacının artacak olmasından dolayı enerji fiyatlarına hassastır. Çin, yüksek talebiyle gıda maddeleri, alüminyum, çelik, bakır, pamuk ve kauçuk gibi hammadde fiyatlarının artışına sebep olmuştur (Kharas, 2005). Yüksek enerji ihtiyacı sebebiyle ithal etmek zorunda kaldığı ve ileride enerji ihtiyacının artacağı da dikkate alındığında enerji fiyatlarının artışı Çin'in cari açığını olumsuz etkileyecektir. Bu sebeple, enerji güvenliği Çin için, sadece küresel güç olma hedefi taşımamakta, aynı zamanda enerji fiyatlarının kontrolünü de gerekli kılmaktadır. Enerji güvenliği stratejilerinden en güçlüsü enerji kaynaklarına sahip ülkelere yatırım yapmaktır.

Çin'in Afrika, Kafkasya ve Orta Asya Bölgesi'nde yapmış ve yapmakta olduğu yatırımlar, sadece enerji ihtiyacını karşılamak hedefini gütmemekte, aynı zamanda ekonomik alanda göstermiş olduğu başarıyı enerji güvenliğini sağlamak adına enerji kaynaklarına sahip bölgelerde yatırım yaparak küresel bir güç olarak yükselmek hedefini de taşımaktadır.

Büyük güçlerin yükselişini sağlayan stratejilerden biri de bölgesel hegemonya kurarken aynı zamanda rakip güçlerin bölgesel hegemonya kurmalarını engellemek, dünya gücünden azami pay alarak hâkimiyet sağlamaktır (Mearsheimer,2005:s.32). Teoriye de uygun olarak, Çin sadece kendi bölgesinde hâkimiyet kurmakla kalmıyor, 'yumuşak güç' konseptiyle enerji güvenliği açısından önemli bölgelerde hâkimiyet kurarak güç üstünlüğü sağlama yolundadır. Çin'in yatırımları vasıtasıyla hâkimiyet kurduğu bölgelerden biri de Kafkasya ve Orta Asya Bölgesi'dir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, enerji kaynaklarına sahip olması, doğalgaz boru hatlarının başlangıç ve ya geçiş yollarında bulunmaları, Afganistan'a uzanan bir coğrafya olması, enerji kaynakları açısından Ortadoğu'ya alternatif olması sebepleriyle Kafkasya ve Orta Asya Bölgesi'nin jeo-stratejik önemi artmıştır.

NATO'nun geliştirmiş olduğu 'Barış İçin Ortaklık' (PfP) projesi gibi bazı projeler kapsamında Kafkasya ve Karadeniz'deki Sovyet sonrası bağımsız devletlerin Batı ittifakına dâhil edilmesi, Batı'nın enerji güvenliğinin sağlanması açısından önemlidir. Yaşanılan etnik sorunlar ve sınır çatışmaları Bölge'nin İttifak'a dâhil olması önünde engel teşkil etse bile Batı'nın enerji güvenliği açısından Bölgedeki çıkarları sebebiyle artan jeo-stratejik önemini korumaktadır.

Öte yandan Rusya, Yeni Dünya Düzeninde güç kazanmak ve yeni bir rol alma çabaları içinde olup, bölgede ağırlık kurmaya çalışmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde, Rusya açısından yeni bir güç dengesi oluşturma politikasının bir parçası olarak bölge kritik önemdedir ve güvenlik stratejileri kapsamında Batı güdümünde Kafkasya'nın şekillenmesi Rusya için kabul edilemez bir durumdur.

Karadeniz Havzası, Kafkasya ve Orta Asya Bölgesi'nin önemini artıran en önemli faktör enerji güvenliği olduğundan büyük güçlerinde hedef bölgesi olma özelliği taşımakta olup, bu sebeple güç savaşlarının odağında bulunmaktadır. NATO ve Rusya'nın bölgedeki ülkelerde üs kurma yarışı, bazı projeler kapsamında dolaylı olarak ittifak içine alınmaları, renkli devrimlere sahne olmaları bu güç savaşını göstermektedir. Bölge, sadece AB, ABD, Rusya için değil, aynı zamanda Çin, Japonya, İsrail, Türkiye, İran, Pakistan, Hindistan gibi bölge devletleri için de jeo-stratejik önemi nedeniyle hedef bölgedir ve bu ülkelerde oyunda yerlerini almışlardır (Kona, 2002: s.113).

Bu ülkeler arasında en önemli yatırımları yapmakta olan Çin, böylece bölgesel hâkimiyet sağlamaktadır. Bölgedeki Çin yatırımları dikkat çekicidir. Bölgede avantajlı konuma gelmek isteyen diğer büyük güçler gibi Çin de bölgedeki çıkarlarını maksimize etmeye çalışmaktadır.

4 Çin'in Bölgedeki Yatırımları

Çin, 1990'lı yıllarda başlayan enerji sektöründe özelleştirmeye dayalı yeniden yapılandırma çalışmalarına başlamış, bununla beraber 1998 yılında petrol sektöründe devlet kontrolünü güçlendirmek amacıyla iki büyük firma arasında bölgesel bir ayırma gitmiştir (Cole,2003: s.1). Bu firmalar, Çin'in değişik bölgelerinden sorumlu olan Çin Ulusal Petrol Şirketi (The China National Petroleum Corporation: CNPC) ve Çin Petrol ve Kimya Şirketi (The China Petroleum and Chemical Corporation: SINOPEC)'dir. CNPC iştiraki olan Çin Ulusal Petrol Geliştirme Şirketi (The China National Oil Development Corporation) Çin'in yurtdışındaki petrol arama ve çıkarma çalışmalarını yürütmekte ve bu amaçla Kazakistan, Kırgızistan, Venezuela, Sudan, Irak ve Peru'da imtiyaz sağlamakla görevlidir (Cole,2003:s.15-16). Çin'in enerji güvenliği politikası çerçevesinde bağlantı kurduğu bölgeler Orta Asya ile sınırlı kalmayıp Rusya, Afrika, OrtaDoğu, Güneydoğu Asya'ya da kapsamaktadır.

1996 tarihinde Kırgızistan, Tacikistan ve Kazakistan'la ekonomi ve güvenlik anlaşmaları imzalayan Çin, Bölgedeki yatırımlarına hız vermiştir (UNCTAD, World Investment Report 2011,s.66). 2005-2010 yılları arasında, Özbekistan'da 2 milyar USD'yi aşkın yatırım yapmıştır (Weitz,2011a).

Çin, yapmakta olduğu yatırımlar ve imzaladığı anlaşmalar dışında, bölge ülkelerine finansman da sağlamakta, uygun faizle kredi vererek 'yumuşak güç' politikasını başarıyla uygulamaktadır.

Çin'in yapmış ve yapmakta olduğu yatırımlar, hem potansiyel enerji ihtiyacını karşılamak, hem de bölgede küresel bir güç olarak varlık göstererek hâkimiyet sağlamak amacını taşımaktadır. Bunun ötesinde Çin, Doğu

Türkistan'daki etnik çatışmaların ve uygulamakta olduğu politikanın, Kazakistan ve Kırgızistan'daki Uygur diasporasından Uygur Türklerine lojistik destek sağlamasının önünü kesmek (Snowdon, 2009) için sözkonusu ülkelere 'yumuşak güç' politikalarını uygulayarak kendi tarafına çekmeye çalışmaktadır. Yapmakta olduğu yatırımlar, sağladığı krediler böylece Çin'i 'bölge ülkelerinin hamisi' konumuna getirerek cephesinin genişlemesini sağlamaktadır.

Çin, Kafkasya ve Orta Asya dışındaki bölgelerde de yatırımlar yapmaktadır. Aşağıda ele alınan yatırımlar Çin'in Kafkasya ve Orta Asya'daki önemli belli başlı yatırımlarından oluşmakta, yatırımlarının tümünü kapsamamaktadır.

Dünyanın sayılı nükleer güçlerinden biri olan Çin, uranyum üretim, keşif ve geliştirme alanlarında Kazakistan ve Özbekistan'da yatırım yapmıştır. Kazakistan, 2010 yılı itibarıyla dünyadaki uranyum üretiminin % 33'ünü gerçekleştirmektedir (World Nuclear Association).

Uranyum Yatırımları

- 2007 yılında CGNPS (China Guangdong Nuclear Power Company), Kazakistan devletine ait Kazatomprom şirketiyle uranyum keşif ve üretim, uzun vadeli ticaret ve nükleer tesis yapımını içeren bir ortaklık kurmuştur (WIR 2011: s.66).
- 2008 Kasım ayında, Kazakistan hükümetiyle nükleer işbirliği anlaşması imzalamıştır. 18 Haziran 2010 tarihinde, Çin ve Kazakistan arasında uranyum satışlarını artıracak ek bir anlaşma yapılmış (Weitz, 2011) ve sonucunda Nisan 2009'da, Irkol, Kazakistan'da yıllık 750 ton uranyum üretme kapasitesine sahip Semizbay-U Şirketi kurulmuştur (Muzalevsky,2011).
- CGNPS, Özbekistan'da devlet tekeli olan Navoi Maden ve Metalurji Konsorsiyumu ile uranyum geliştirme işine ortak olmuştur (WIR2011: s-66).
- 2008 yılında, Sinosteel (Çin) ve Monaro Madencilik (Avustralya) arasında yapılan anlaşmaya göre Sinosteel, Monaro'nun Kırgızistandaki tüm uranyum faaliyetlerini üstlenecek ve böylece 2 uranyum madeninin % 60'ını kadar sahip olacaktı (Weitz, 2011b).

Enerji Boru Hatları

- İnşa edilen 3666 km'lik Orta Asya-Çin Boru Doğalgaz Boru Hattı (Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Çin) 2009 yılında faaliyete geçmiştir (WIR 2011: s.66).
- CNPC (China National Petroleum Corporation) ve KazMunaiGas ortaklığıyla kurulan 'Sino-Kazakh Oil Pipeline Co.Ltd.' tarafından 3000 km'lik 700 milyon USD maliyetle Kazakistan-Çin (Atasu-Sincan) Petrol Boru Hattı inşa edilmiş ve 2006 yılında faaliyete geçmiştir (Fishelson, 2007).
- 2009 yılında Kazakistan'da Çin Yatırım Şirketi (China Investment Corporation), KazMunaiGaz'ın % 14,5 ve CNPC Mangistaumunaigaz'ın % 49 hissesini almıştır (WIR 2011: s.66).
- Çin Ulusal Petrol Şirketi (China National Petroleum Corporation), Türkmenistan'da petrol ve doğalgaz bulma anlaşması imzalamıştır (WIR2011: s.66).

Şekil 3: Orta Asya Boru Hatları Kaynak: Stratfor

Diğer Yatırımlar

- XD Grup (Çin), Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te elektrik sistemini modernize etmektedir (WIR 2011: s.66).
- Çin'in Tebian Elektrik Aksamları firması, Kırgızistan ve Tacikistan'da elektrik nakil hattı inşa etmiş, aynı zamanda Tacikistan'ın Pamir Dağlarında altın, gümüş, bakır ve tungsten çıkarma hakkı elde etmiştir (WIR 2011: s.66).

5 Sonuç

1979 yılından itibaren uygulanan reformlarla yabancı sermayeyi çekerek büyük bir ekonomik kalkınma gerçekleştiren Çin, ekonomik kalkınmasını askeri ve diplomatik anlamda da göstererek küresel bir güç olarak yerini almaktadır. 'Barışçıl Kalkınma' stratejisi çerçevesinde, kurduğu ekonomik bağlarla savaş ve çatışmalardan kaçınarak ekonomik çıkarların zedelenmemesi düşüncesi ticari ortaklık yaptığı diğer güçler için de geçerli olmaktadır.

Öte yandan Çin, ekonomik kalkınma ve askeri gücüyle 'Barışçıl Kalkınma' stratejisi ekseninde yükselirken 'yumuşak güç' stratejisiyle enerji güvenliği açısından önemli bölgelerde hâkimiyet sağlamaktadır. Bu anlamda, Çin'in Kafkasya ve Orta Asya Bölgesi'ndeki yatırımları dikkat çekici boyutta olup, büyümesinin getirdiği enerji ihtiyacını karşılamak ve bununla ötesinde enerji güvenliği politikası çerçevesinde yatırımlarıyla bölgede hâkim güç konumuna geçmektedir. Böylece, hem küresel güç olma stratejisini uygulamakta, hem de bölgedeki yatırımlarıyla diğer büyük güçlere üstünlük sağlamaya çalışmaktadır.

Çin gelişmesinin sürdürülebilirliği için çatışmalardan kaçındığı 'Barışçıl Kalkınma' stratejisini uygularken, ekonomik büyümesinin hızını kesecek bazı engeller çıkabilir. Hızlı ekonomik büyüme gelir seviyesini artırırken, diğer yandan gelir eşitsizliği sorunu da hızla büyümektedir. Gini Endeksi'nin 2000-2011 yılları arasında % 41,5 olarak gerçekleşmesi sorunun büyüklüğünü göstermektedir (UNDP, 2011: s.136). Ekonomik büyümenin itici gücü olan yabancı yatırımların büyük pay sahibi olduğu ihracat ivme kazanırken, batık kredilerin oranının yüksek olması Çin'de kredi kurumlarının sağladıkları finansman'ın verimsiz ve yanlış kanalize edildiğini göstermektedir ki bu da Çin'in iç dinamikleriyle büyümesindeki ciddi bir sıkıntıyı göstermektedir.

Ekonomik büyümesindeki bu zayıf halkalar dışında, Tayvan'ın Çin'e katılması meselesi, Tibet Özerk Bölgesi ve Doğu Türkistan'daki gerginlikler, uyguladığı barışçıl stratejiyle ters düşen mahiyette olup aynı zamanda kalkınmaya tehdit niteliğindedir. Bu sebeple, Çin ekonomik kalkınmasını sürdürebilmek ve küresel güç olma hedefine ulaşabilmek veya sürdürebilmek için sadece dış politika olarak değil, iç politika olarak da insani ve barışçıl politikalar izlemeli, hızlı büyümenin taşıdığı riskleri göz önüne alarak ekonomik verimliliğini sağlayacak ve iç dengesizlikleri giderecek politikalar uygulamalıdır.

Çin'in küresel gücünün sürekliliğini sağlayacak olan, sahip olduğu ekonomik büyüklük ve 'yumuşak güç' politikalarıyla hâkimiyet alanını genişletmesinden ziyade güvenlik sorunsalını halletme biçimi, büyümenin getirdiği riskliliği verimlilik sağlayarak minimize edebilmesi ve makroekonomik iç dengesizlikleri çözümleme yeteneğinde gizlidir.

Kaynakça

- Bloomberg Businessweek, 12.01.2012. 'China's Forex Reserves Drop for First Quarter Since 1998', <http://www.businessweek.com/news/2012-01-12/china-s-forex-reserves-drop-for-first-quarter-since-1998.html>
- Brzezinski, Zbigniew, 2005. Tartışma, FB Özel Raporu, *Foreign Policy*, Mart-Nisan 2005, s.30-34.
- BP, 2012. Energy Outlook 2030, <http://www.bp.com>
- Cole, Bernard D, 2003. "Oil for the Lamps of China"-Beijing's 21st Century Search for Energy, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington
- Ebeling, Paul A., 23.05.2012. 'US Treasury gives China direct access to buy US Bonds', *Global Forex Trading Portal*, <http://au.ibtimes.com/articles/344468/20120523/treasury-gives-china-direct-access-buy-bonds.htm>
- Fishelson, James, 2007. "From the Silk Road to Chevron: The Geopolitics of Oil Pipelines in Central Asia", *School of Russian and Asian Studies (SRAS)*
- Friedman, George, 2009. **Gelecek 100 Yıl: 21.Yüzyıl İçin Öngörüler**, Pegasus Yayıncılık, 1.Baskı, İstanbul
- German, T.C., 2008. "Corridor of Power:The Caucasus and Energy Security", *Caucasian Review of International Affairs*, **Vol.2 (2)**, Spring 2008, 64-72.
- Holtom, Paul, 2012. "19 March 2012: Rise in international arms transfers is driven by Asian demand, says SIPRI", Stockholm, <http://www.sipri.org>

- Huang, Chin-Hao & Sutter, Robert, 2006. "Military Diplomacy and China's Soft Power", *Comparative Connections: A Quarterly E-Journal on East Asian Bilateral Relations*, N:2, 75-84.
- International Energy Agency, 2010. World Energy Outlook 2010, <http://www.iea.org>
- International Energy Agency, 2012. World Energy Outlook 2012: Golden Rules for a Golden Age of Gas, <http://www.iea.org>
- International Trade Center, 12.07.2012. Trademap, <http://www.intracen.org>
- Kharas, Homi, 2005. Herkesi Yukarı Çekmek, FB Özel Raporu, *Foreign Policy*, Mart/Nisan 2005, s.27-42
- Kona, Gamze Güngörmüş, 2002. **Türkiye-Orta Asya İşbirliği: Stratejiler ve Gelecek Senaryoları**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul
- Li, Wang, 2004. "Chinese Defense Concept and Its Strategy Since 1979", *2.Uluslararası Strateji ve Güvenlik Çalışmaları Sempozyum Bildirileri: 21.Yüzyılda Ulusal Savunma*, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s.16-19.
- Mearsheimer, John J., 2005. Tartışma, FB Özel Raporu, *Foreign Policy*, Mart-Nisan 2005, s.31-34
- Miller, Marc, 2008. "PLA Missions Beyond Taiwan", Colloquium Brief, Strategic Studies Institute
- Muzalevsky, Roman, 2011. "Race on for Kazakh Uranium", Asia Times, http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/MD19Ag01.html
- Nye, Joseph, 2004. **Future of Power**, Public Affairs, NewYork
- Reuters, 21.05.2012. 'Exclusive: U.S.lets China bypass Wall Street for Treasury Orders', <http://www.reuters.com/article/2012/05/21/us-usa-treasuries-china-idUSBRE84K11720120521>
- SIPRI, 2012. 'Military Expenditures', 2012 Yearbook, <http://www.sipri.org>
- Snowdon, David (2009). "Çin'in ekonomisi en büyük silah mı? Yoksa en zayıf silah mı?", *NATO Dergisi*, Sayı:7, <http://www.nato.int>
- Stockholm Tellis, Ahsley J., 2005. "Büyük Satranç Tahtası", FB Özel Raporu, *Foreign Policy*, Mart-Nisan, s.36-38.
- Stratford. <http://www.stratford.com>
- UNCTAD, 2011. World Investment Report 2011, <http://unctad.org>
- UNDP, 2011. Human Development Report 2011: Sustainability and Equity, <http://hdr.undp.org>
- Yılmaz, Sait, 2008. "Yükselen Güç Çin'in Güvenlik Politika ve Stratejileri", *Stratejik Araştırmalar Dergisi 1 (2)*, 77-98
- Weitz, Richard, 2011. "Uzbekistan's Growing Role in Beijing's Central Asian Strategy", *China Brief*, <http://www.jamestown.prg>
- Weitz, Rixhard, 2011. "China's Uranium Quest Part 2: The Turn to Foreign Markets", *China Brief*, <http://www.jamestown.prg>
- World Nuclear Association, 2011. Uranium Production Figure, 2000-2010, <http://www.world-nuclear.org>
- World Trade Organization, 2011. International Trade Statistics 2011, İsviçre, <http://www.wto.org>
- World Trade Organization, 2011. World Trade Report 2011, <http://www.wto.org>